

UDK 502.3/.7:338.48

PREGLEDNI RAD

DOI: 10.7251/FIN1704057L

Momir Lazarević*

Ekologija kao značajan faktor turizma

Ecology as a significant factor of tourism

Rezime

Jedan od ključnih faktora za održivi razvoj turizma jeste ekološka održivost. Zbog toga je turizam zaslužan za razumijevanje značaja očuvanja životne sredine. U ovom radu je ukazano na globalne uticaje turizma na okolinu i prikazana je zavisnost ekonomskog uspjeha od kvaliteta okruženja. Zadaci ekološkog menadžmenta su da se obezbijedi očuvanje i održavanje životnog prostora planirajući i koordinirajući realizacijom konkretnih akcija. Eko-menadžment svoje akcije sprovodi sa drugim učesnicima u okviru turističke destinacije. Ekološki bilans se radi u skladu sa međunarodnim normama. Ovaj bilans daje podatke o svim uticajima na okolinu tokom korišćenja prirodnih resursa i omogućava planiranje konkretnih akcija.

Ključne riječi: turizam, ekološka održivost, turistička destinacija, prirodni resursi.

Abstract

Ecological sustainability is one of key factors for sustainable tourism. Therefore tourism is worth for understanding significance of environmental conservation. In this paper indicated on global impacts of tourism towards the environment, and shown dependence economic success from environmental quality. The tasks of ecological management are provide conservation and maintenance of environment with planning and coordination of actions realization. Eco-management its actions carry out together with other participants within a touristic destination. Ecological balance should made according to international norms. That balance gives data about all impacts toward environment during the use natural resources and provide planning of actions.

Keywords: tourism, ecological sustainability, touristic destination, natural resources.

UVOD

Cjelokupni turistički sektor karakteriše multifunkcionalnost i multidisciplinarnost, te je zbog toga neophodno (što Republika Srpska putem strategije razvoja tržišta i čini), stalno usaglašavati različite sektorske i regionalne interese. Republika Srpska se već davno opredijelila za izradu strategije razvoja turizma s realnim izgledima i mogućnostima da se za to koriste sredstva Investiciono-razvojne banke. To govori u prilog činjenici da će se u narednom periodu puno raditi na organizaciji i ulaganju u ovaj sektor. Pri tome se planiraju i kreditne stimulacije kroz subvencionisanje kamata, što sve treba da dovede do poželjnog institucionalnog sistema u ovom sektoru koji treba da dovede do povećanja iskorišćenosti postojećih smještajnih kapaciteta, poboljšanja kvaliteta usluga i novih sadržaja u turističkom proizvodu. Sve ove aktivnosti trebalo bi, po ocjenama rasta iz strategije, da dovedu do povećanja broja turista u Republici Srpskoj sa 8% na 12% godišnje. Novi kvalitet turističkog proizvoda

trebalo bi da poveća i prosječnu dužinu boravka gostiju koji je sada četiri puta kraći od prosjeka u evropskim zemljama. Očigledno da će i buduće investicije u turizmu zavisiti od uslova razvoja koji su definisani i prostornim planom Republike Srpske u kojem je definisano osam turističkih zona. Ova djelatnost u strukturi BDP-a u Republici Srpskoj učestvuje sa od minornih 1,44% (2009) do 1,46% (2016. godine), što zapravo opravdava stav Vlade o izradi strategije razvoja turizma u Republici Srpskoj.

Krajem 2010. i početkom 2011. godine započeto je stvaranje odgovarajućeg zakonodavnog okvira u ovoj djelatnosti donošenjem Zakona o javnim skijalištima, Zakona o turizmu i Zakona o boravišnoj taksi. Pored toga, u planu je izrada master planova za razvoj turizma regija i određenih destinacija, uvođenje integrativnog informacionog sistema za praćenje kretanja u oblasti turizma, privlačenje investicija u održivi turizam, unapređenje turističkog proizvoda uvođenjem novih znanja i trendova turističke industrije, uvođenje kontinuirane kategorizacije novih ugostiteljskih objekata za smještaj, licenciranje

* Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, e-mail: momir.lazarevic@opstinamilici.org

turističkih vodiča i slično. Tokom posljednjih godina može se naći sve više stavova relevantnih autora koji ukazuju na to da je turizam veoma zainteresovan za održivost prirodnih resursa koji su jedan od presudnih faktora za rast i razvoj turizma. Takva tvrdnja se može objasniti činjenicom da upravo ovi resursi predstavljaju osnovu razvoja turizma. Štaviše, turizam je nesporno zaslužan za shvatanje potrebe za održivim razvojem, uopšte. Sa druge strane, pojam održivog razvoja proizlazi iz pojma opšteg razvoja. Održivi razvoj je promjena strukture globalne proizvodnje i potrošnje u onu koja ne narušava ekosisteme, zbog čega se održivi razvoj manifestuje u ekološkom, kulturnom, društvenom, ekonomskom i tehnološkom domenu.

Na održivi razvoj utiču, praktično, sve ljudske aktivnosti. Problem održivosti je globalni problem, jer ne zahvata samo pojedinu zemlju, region ili kontinent, već cijelu planetu. Otuda se u dokumentima Svjetske trgovinske organizacije (WTO – World Trade Organization) održivi razvoj turizma definiše kao oblik turizma koji vodi računa o potrebama turista u turističkoj destinaciji, na način da štiti i unapređuje mogućnosti njegovog razvoja i u budućnosti, a prioritetan mu je zadatak zaštita resursa, sa ekonomskih, estetskih i socioloških polazišta, a radi očuvanja kulturnog integriteta, zaštite osnovnih ekoloških procesa i biološke različitosti, kao i radi osiguranja optimalnih uslova života i rada na nivou turističke destinacije.

Najispravnije je pod destinacijom podrazumijevati jedno ili više mjesta u koja turisti dolaze i u kojima borave, a koja predstavljaju osnovni cilj njihovih kretanja. U ovom radu, prihvaćena je definicija po kojoj turistička destinacija može biti kako mjesto za odmor ili poslovni centar u kome turisti borave, na primjer, jedan hotel, tako i čitava jedna oblast ili čak zemlja u okviru koje oni putuju. Sama činjenica da je načelo ekološke održivosti jedno od osnovnih načela održivog razvoja govori u prilog pretpostavci da je dobro osmišljeno i dobro implementirano upravljanje ekološkim sistemima uslov za ostvarenje održivog razvoja. Da bi se obezbijedila odgovarajuća zaštita i održivost ekoloških sistema potrebno je izraditi i analizirati ekološke bilanse (eko-bilanse) za svaki sistem unutar turističke destinacije, a zatim i zbirni bilans za samu destinaciju.

1. UTICAJ TURIZMA NA ŽIVOTNU SREDINU

Ljudsko ponašanje prema okruženju i prirodnim resursima jedan je od uzroka eventualnih negativnih posljedica turizma.

Integralni dijelovi turističkog sistema su:

- turisti,
- lokalno stanovništvo,
- vlade,
- turistička industrija.

Od ponašanja ovih grupa veoma će zavisi da li će konsekvence od turizma biti pozitivne ili negativne. Danas se turizmu u prirodi pridaje veliki značaj, prije svega zbog blagotvornog djelovanja prirode na opuštanje i odmor. Priroda ima veliku vrijednost u kontekstu provođenja odmora. Priroda je, uz to, baza za aktivnosti u slobodno vrijeme i u vrijeme godišnjeg odmora. Iz činjenice da turisti koriste resurse iz prirode nesumnjivo se može zaključiti da mogu postojati negativni uticaji turističke industrije na prirodu. Takvi uticaji zaista se mogu evidentirati. Ponekad je opasnost za prirodne resurse potpuno direktna, naročito ako je nivo edukacije i svijesti o potrebi zaštite životne sredine na niskom nivou, i to kod lokalnog stanovništva i kod turista, takođe. Iz tih razloga ugrožava se već davno

proklamovano načelo “održivog razvoja”. Iako je definicija održivog razvoja evoluirala, ona je i dalje za mnoge autore neprecizna, ali obuhvata dva fundamentalna pitanja: problem degradacije životne sredine, koji često prati ekonomski rast, i s druge strane potreba za takvim rastom da bi se ublažilo siromaštvo. Ovdje se može govoriti o ekološkoj, društvenoj i ekonomskoj održivosti, koje se pokazuju kao stubovi i koncentrični krugovi ili pak kao isprepleteni krugovi (Adams, 2014, str. 1–2).

Mada turizam može uzrokovati negativne posljedice na životnu sredinu, važno je da se takvi uticaji bilansiraju sa pozitivnim efektima na okruženje od istog uzročnika. Mjerodavan bi trebalo da bude ekološki bilans koji mora biti najmanje uravnotežen sa gledišta pozitivnih i negativnih uticaja. Turizam može da djeluje kao važan katalizator za očuvanje resursa. Potreba za kvalitetnim ekološkim upravljanjem postaje prioritetna, budući da su uspjeh od turističke industrije i lokalna ekonomija čvrsto povezani sa očuvanjem prirodnih resursa.

Jedna od ključnih funkcija turizma jeste da daje ekonomsku vrijednost prirodi. Alternativni tipovi turizma, kao što je ekološki turizam, još više naglašavaju centralno mjesto koje priroda ima u aktivnostima turista. Kako je navedeno, postoji direktna relacija između ekonomskih efekata u turizmu, životne sredine i zadovoljstva turista (slika 1).

Slika 1. Relacija između ekonomskih efekata u turizmu

Ekološki projekti obuhvataju različite i kompleksne oblasti, kao što su: ekološko okruženje, štednja energije, čiste i otpadne vode, upravljanje otpadom, vazduh i klima. Za njihovu realizaciju potrebne su dobre ideje, odgovoran pristup – da bi se izbjegli rizici, odgovarajuća finansijska podrška i vrijeme. Prema tome, menadžment turističke destinacije u realizaciji ovog koncepta ima zadatak aktivnog uključivanja u relevantne ekološke akcije na zaštiti i štednji vode za piće, zbrinjavanju otpadnih voda, zaštiti vazduha, smanjivanja i odvajanja otpada, uvođenju čistih tehnologija, supstituciji zagađivača i drugo.

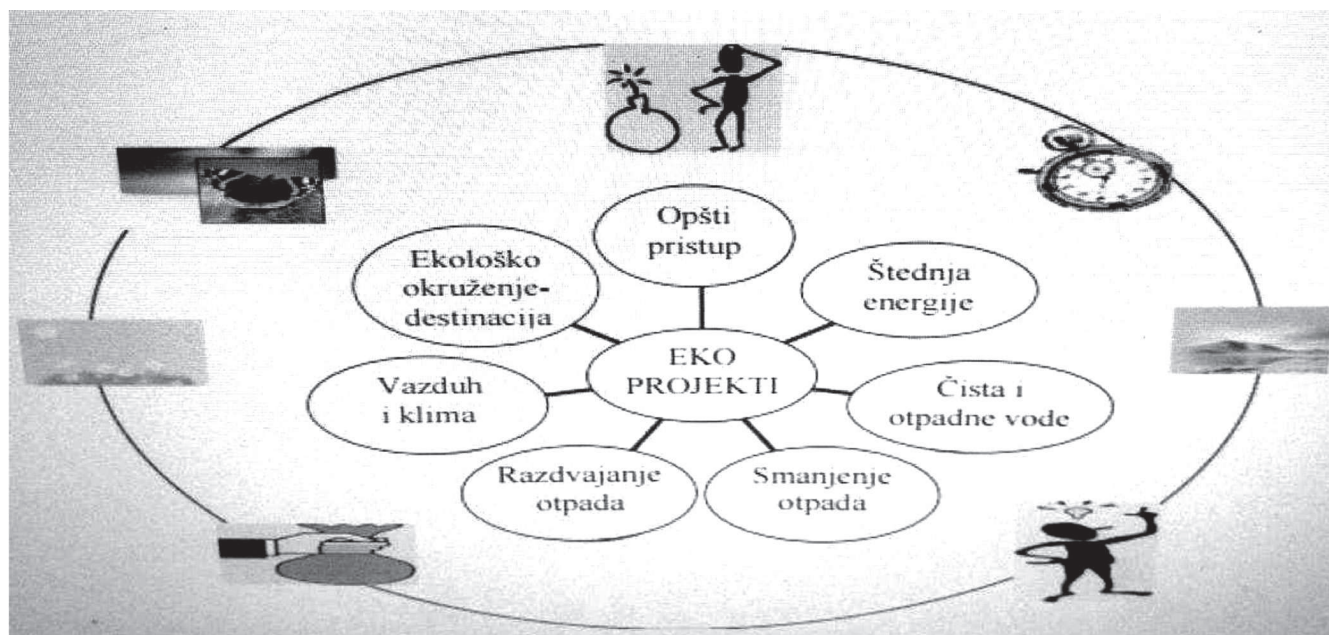
2. ZADACI EKO-MENADŽMENTA

Funkcionisanje jednog tehnogenog sistema predstavlja snažan faktor uticaja na postojeće odnose između živog i neživog svijeta, koji se u svakom trenutku nalaze u stanju osjetljive dinamičke ravnoteže. Promjene koje nastaju (u većini slučajeva na štetu živog svijeta koji nastanjuje tu lokaciju i širi prostor oko nje) mogu se identifikovati, izmjeriti i ublažiti preduzimanjem određenih konkretnih mjera.

Očuvanje i zaštita životne sredine turističke destinacije je u interesu svih učesnika, što zahtijeva usklađivanje akcija uz uvažavanje globalnih procesa. Upravljanje zaštitom životne sredine zasniva se na primjeni normi ISO 14000, a kao polazišta uvođenja cjelovitog sistema upravljanja životnom sredinom i nadzora nad životnom

sredinom, prepoznatljivih pod nazivima EMS (Environmental Management System) i EMAS (Eco Management and Audit Scheme). U

okviru zajedničkih razvojnih ciljeva destinacije, svaki učesnik treba da ulaže određene resurse i da učestvuje u procesu odlučivanja.

Slika 2. Područja primjene zelenih strategija na nivou turističke destinacije

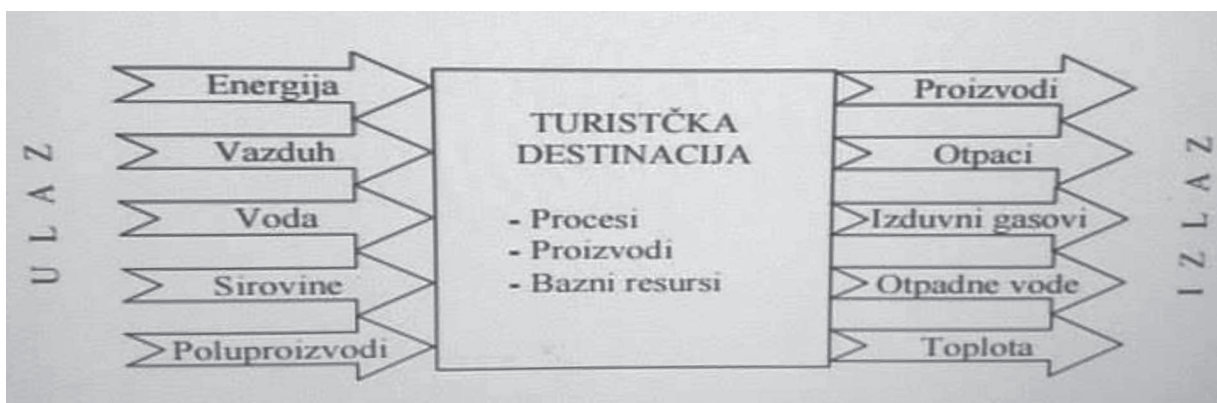
3. KOLOŠKI BILANS TURISTIČKE DESTINACIJE

Ekološki bilans predstavlja kvantifikaciju svih ulaza (inputa) i izlaza (outputa) turističke destinacije na način da se obuhvate svi štetni uticaji na okolinu, otpadne materije i zagađenja. Izrada ekološkog bilansa nije jednostavna ni jednoznačno određena. Neophodno je obuhvatiti sve segmente procesa i sve faze u životnom ciklusu proizvoda. Kako se navodi u, neophodno je da osobe koje sačinjavaju ekološki bilans poznaju moguće vrste, oblike i pristupe, i da

znaju da su oni međusobno povezani i uslovljeni. Krajnje uopšteno, moguće je reći da ekološki bilans turističke destinacije kao cjeline predstavlja eko-bilans višeg nivoa, pa zbog toga treba da bude okvir za izradu ekoloških podbilansa usmjerenih samo na pojedine segmente zaštite i unapređenja životne sredine.

Poznato je da se mogu izraditi sljedeće vrste ekoloških bilansa:

- ekološki bilans procesa,
- ekološki bilans proizvoda,
- ekološki bilans baznih resursa.

Slika 3. Ekološki bilans turističke destinacije

Na slici 3. prikazana je šema ekološkog bilansa turističke destinacije, koja je u velikoj mjeri pojednostavljena i uopštena. Iz prikazane ilustracije se vidi da se unutar turističke destinacije odvijaju određeni procesi usmjereni ka zadovoljenju zahtjeva turista, a takođe se, iz istih razloga, proizvode različiti proizvodi. Pri tome se koriste kako resursi koji predstavljaju imovinu destinacije tako i prirodni resursi koji se nalaze unutar nje. Za odvijanje procesa i za proizvodnju proizvoda koriste se: energija, vazduh, voda, sirovine i poluproizvodi. To sve predstavlja ulaz u destinaciju koji treba da bude kvantitativno bilansiran. Kao izlaz se identifikuju: proizvodi, otpaci, izduvni gasovi, otpadne vode i emitovana toplota.

Odnose iskazane u ekološkom bilansu turističke destinacije treba sagledati u okviru cjelovite politike zaštite i unapređenja životne

sredine od globalnog, preko nacionalnog, do lokalnog nivoa. Ekološki bilans omogućava sagledavanje resursa, procesa, proizvoda i usluga sa gledišta njihovog pozicioniranja u životnoj sredini tokom njihovog ukupnog životnog vijeka (koncipiranje, dizajniranje, proizvodnja, korišćenje, održavanje i zbrinjavanje otpada).

Ekološki bilansi, koji se izrađuju prema odgovarajućim normama i daju relevantne kvantitativne pokazatelje, predstavljaju veoma značajnu osnovu za optimizaciju procesa proizvodnje temeljeno na ekološkim principima. Takođe, ovi bilansi doprinose podizanju svijesti o čuvanju životne sredine prilikom korišćenja različitih proizvoda i usluga. To znači da se mora predvidjeti upotreba ekološki prihvatljivih sirovina i materijala, o čemu treba voditi računa već u fazi kreiranja proizvoda, pa zatim u procesu nabavke i u zbrinjavanju.

njavanju otpada. Takođe, u svakoj međufazi neophodno je izvršiti izbor ekološki prihvatljivog oblika prevoza materijala i proizvoda do njihovog privremenog ili trajnog odredišta. Ovakav pristup, koji podrazumijeva sveobuhvatnost i kvantitativnost, omogućava da se sagledaju svi uticaji na ljude, vodu, zemlju i vazduh. Ekološki bilans ukazuje na uticaj korišćenih resursa na prirodu (materijala, sirovina, energije...), stepen njihove štetnosti, način dobijanja energije, učešće obnovljivih i neobnovljivih oblika energije i sl. Procjena ovih uticaja je veoma zahtjevan i težak zadatak i mora se zasnivati na dostignutom stepenu nauke i tehnologije, iskustvu u struci i rezultatima istraživanja stanja u životnoj sredini. Istovremeno, postaje sve očiglednija važnost ekološkog upravljanja u svim segmentima ljudskog života i rada, uključujući tu i turizam, kao važan skup čovjekovih aktivnosti.

ZAKLJUČAK

Jedna od ključnih funkcija turizma jeste da daje ekonomsku vrijednost prirodi. Iz tog razloga, potreba za kvalitetnim ekološkim upravljanjem postaje prioritarna, budući da je uspjeh od turističke industrije čvrsto povezan sa prirodnim resursima. Zadaci ekološkog menadžmenta turističke destinacije usmjereni su na očuvanje životnog ambijenta tog prostora, što podrazumijeva primjenu svjetskih standarda, aktivno uključivanje u relevantne ekološke akcije i stvaranje partnerstva sa drugim učesnicima u svrhu realizacije ciljeva. Ekološki bilansi, koji se izrađuju prema odgovarajućim normama i daju relevantne kvantitativne pokazatelje ukazuje na uticaj korišćenih resursa na prirodu i stepen njihove štetnosti, način dobijanja energije, učešće obnovljivih i neobnovljivih oblika energije i sl. Ovi bilansi doprinose podizanju svijesti o čuvanju životne sredine i omogućavaju planiranje i organizovanje konkretnih akcija na očuvanju prirodnih resursa.

IZVORI

1. Adams, W. M. (2014). *The Future of Sustainability, Re-thinking Environment and Development in the Twenty – first Century*.
2. Čačić, K. (1995). *Poslovanje hotelskih preduzeća*, Čigoja, Beograd.
3. Čomić, Đ., Kosar, Lj., Štetić, S. (2001). *Globalna fuga – globalizacija postmodernoga*.
4. Kosar, Lj. (2002). *Hotelijerstvo – teorija i praksa*, Viša hotelijerska škola, Beograd.
5. Kosar, Lj. (1993). *Hotelijerstvo*, Viša hotelijerska škola, Beograd.
6. Kosar, Lj. (1998). *Hotelijerstvo*, Savezni centar za unapređenje hotelijerstva – ugostiteljstva, Beograd.
7. Kovačević, A. (1999). *Ugostiteljstvo*, Meridijan, Beograd.
8. Lončar, M. (2008). *Osnovi hotelijerstva*, Viša hotelijerska škola, Beograd.
9. Müller, H. (2004). *Turizam i ekologija*, Zagreb.
10. Nejkov, D. (1981). *Ekonomika i organizacija ugostiteljstva*, Savezna administracija, Beograd.
11. Nikolić, M. (2005). *Ugostiteljstvo – proces, organizacija rada i menadžment*, Viša hotelijerska škola, Beograd.
12. Peršić, M., *Partnerstvo i eko-bilanca turističke destinacije*.
13. Radosavljević, Ž. (1996). *Savremeni menadžment hotelijerstva i restoraterstva – praksa i primeri uspešnih svetskih hotelijera*, Pronalazaštvo, Beograd.
14. Stojanović, V. (2006). *Održivi razvoj turizma i životne sredine*, Novi Sad.